

Pricewaterhousecoopers AS
Postboks 748 Sentrum
0106 OSLO

VÅR REFERANSE
19/4133

DERES REFERANSE

DATO
13.10.2020

Tilsynsrapport

1. Innledning og konklusjon

Det vises til revisjonsselskapets tilsvarende 20. august 2020 til Finanstilsynets foreløpige tilsynsrapport.

Revisjonsselskapet er valgt revisor for en bank, som er et foretak av allmenn interesse. Banken tilbyr usikret kreditt i form av nedbetalingslån og kredittkortlån i personkundemarkedet i Norden. Bankens regnskap avlegges etter IFRS og årsoppgjørskravet for banker.

Finanstilsynets kontroll av bankens regnskap for 2017 avdekket at individuelle og gruppevise nedskrivninger på usikrete nedbetalingslån og kredittkortlån ikke var gjort i samsvar med IAS 39 "finansielle eiendeler og gjeld", jf. Finanstilsynets brev til banken 15. januar 2019.¹

Som følge av de avdekkede feilene i bankens regnskap, fant Finanstilsynet grunn til å vurdere om revisjonen for årsregnskapet for 2017 var gjennomført i samsvar med revisorloven, herunder kravet til god revisjonsskikk. Stedlig tilsyn med revisjonsselskapet ble gjennomført 24. og 25. april og 10. mai 2019. Kontrollen var begrenset til revisjonsarbeidet for den aktuelle banken og til revisors vurderinger av verdien av utlånene, herunder hvordan revisor under utførelsen av revisjonen vurderte bankens modell og praksis for nedskrivninger av utlån i forhold til regnskapsregulenes krav.

I tillegg til den revisjonsdokumentasjonen som Finanstilsynet gjennomgikk under tilsynet, har revisjonsselskapet i etterkant av tilsynet utarbeidet et notat. Notatet av 10. mai 2019 er ment å utfylle revisjonsdokumentasjonen, og er i det følgende omtalt som "revisors notat" eller "notatet".

Notatet avsluttes med følgende kommentar:

"Vår fornyede gjennomgang av vår revisjonsdokumentasjon viser at den totalt sett underbygger at tapsavsetningen reflekterer indikasjoner på inntrufne verdifall, og at den totale tapsavsetningen er rimelig. Likevel mener vi at det er svak dokumentasjon av:

¹ IAS 39 er erstattet av IFRS 9

- *kunnskap om bankens modeller, herunder vurderinger av at vi har vurdert konsekvensene av at det gjøres avsetninger for tap på nye lån, før det har vært en tapshendelse;*
- *testing eller analyser av at størrelsen på faktorene banken har benyttet henger sammen med historisk tallmateriale og hendelser;*
- *testing eller analyser av bankens materiale knyttet til historiske sammenligninger av faktiske tap mot avsetninger.*

De to siste strekpunktene er nært beslektet. Vi mener at svakhetene i dokumentasjonen ikke har betydning for konklusjonen om regnskapet i revisjonsberetningen. Imidlertid inneholder revisjonsberetningen en påstand om utført arbeid som ikke er tilstrekkelig underbygget på grunn av vår svake dokumentasjon som nevnt i strekpunkt 3."

Ovennevnte sitat kan forstås slik at revisjonsselskapet mener å ha utført nødvendige revisjonshandlinger, men at det erkjennes brudd på dokumentasjonsplikten. Finanstilsynet mener at revisjonen ikke er gjennomført i samsvar med revisorloven, herunder god revisjonsskikk.² Selv om det legges til grunn at revisors notat utfyller revisjonsdokumentasjonen, er det ikke grunnlag for å konkludere med at foreligger tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for revisors uttalelse i revisjonsberetningen, jf. revisorloven § 5-6 fjerde ledd, nr. 1. Denne vurderingen omfatter også revisors beskrivelse av handlinger knyttet til sentrale forhold omtalt i eget avsnitt i revisjonsberetningen til konsernet.

Nærmere gjennomgang av revisjonsarbeidet og Finanstilsynets vurderinger følger under.

2. Revisjon av utlån

Bankens årsregnskap for 2017 viste netto utlån på MNOK 32 451 etter fradrag for individuelle nedskrivninger på MNOK 127 og gruppevise nedskrivninger på MNOK 1 013. Revisors vesentlighet for revisjonen av årsregnskapet for 2017 var fastsatt til ca. MNOK 110, med en arbeidsvesentlighet på ca. MNOK 80.

Revisor hadde identifisert utlån til kunder som en særskilt risiko i revisjonen. Dette har betydning for valg av revisjonshandlinger, herunder revisors vurderinger og konklusjoner. Revisor hadde også angitt verdien av utlån som et sentralt forhold i sin revisjonsberetning.

2.1 Revisors forståelse og test av bankens interne kontroller for innvilgning av nye utlån og registrering i lånesystemet

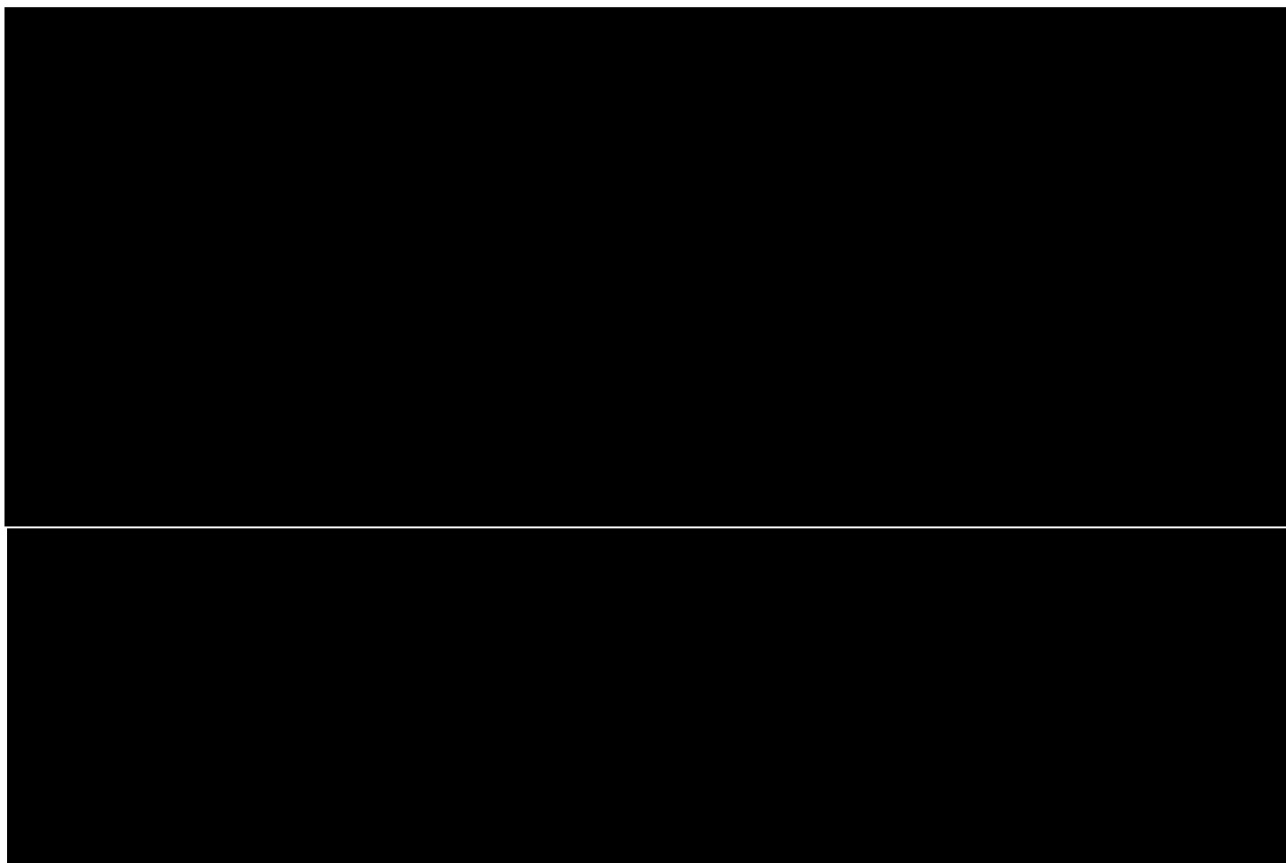
I revisjonen av utlånene har revisor bygget på bankens interne kontroller. For å sikre tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis, må revisor kartlegge og forstå de interne kontrollene som revisor velger å bygge på og teste at disse kontrollene har fungert effektivt i hele regnskapsperioden. I revisjon av bankens utlån er rutinene for innvilgelse av nye utlån og for korrekt registrering i lånesystemet helt sentralt.

² Referanser til ISA-standarder benyttet i dette merknadsbrevet er hentet fra Revisors Håndbok 2017.

2.1.1 Forståelse av kriteriene for utlån og risikoklassifisering av disse

Bankens utlånsvirksomhet er beskrevet i en kredittbevilgningsprosess. I kredittvurderingen vurderer banken den potensielle låntakeren i forhold til ulike variabler, fordelt på 24 ulike "scorekort".

Gjennom en automatisk prosess blir søker tildelt en samlet score. Banken har 15 risikoklasser (A-W). Alle klasser unntatt klasse W inngår i de gruppevise nedskrivningene. Note 6 i årsregnskapet for 2017 gir en oversikt over risikoklassifiseringen av utlånene:

I notatet er det vist til arbeidspapiret "EGA ISA 315 – utlån og kredittkort" som dokumentasjon på at revisor har opparbeidet seg den nødvendige forståelsen av kredittprosessen. Etter Finanstilsynet syn inneholder ikke arbeidspapiret informasjon som viser at revisor har satt seg inn i eller vurdert bankens kredittpolicy og kredittåndbok, herunder hvilke kriterier banken benyttet for risikoklassifiseringen av utlånene. Under tilsynet kunne revisor i liten grad redegjøre for kriteriene for risikoklassifisering, for eksempel angi hvilke forhold som kunne tilsi at et lån migrerte fra lavere risikoklasser (A-C) til høyere risikoklasser (D-J).

Finanstilsynet vurdering

Til tross for at risikoklassene for utlån fremgår av note til årsregnskapet, mener Finanstilsynet at revisor ikke har utført nødvendige risikovurderingshandlinger i samsvar med ISA 315 og at revisor derfor ikke hatt nødvendig grunnlag for å utforme og gjennomføre tester av om bankens kontroller i kredittbevilgningsprosessen har vært effektive, jf. punkt 2.1.2 nedenfor.

2.1.2 Revisors test av kontroller

Revisors forståelse av de kriteriene banken benytter for å tilordne utlånene til risikoklasser, både når lånene ytes og ved etterfølgende vurderinger av utlånene, vil påvirke kvaliteten i revisors kontrolltesting.

Ved testing av kontroller for et utvalg nye utlån kunne ikke revisor gjenta den automatiserte kredittvurderingen av lånekunden som sådan, fordi det da automatisk ville gått ut et kredittvurderingsvarsel til den som blir testet. Revisor gjennomførte derfor testing av kontrollene gjennom å be en medarbeider i banken om å gjøre oppslag i lånesystemet på utvalgte lån mens revisor så på, og revisor har notert ned den risikoklassen det enkelte utlånet var angitt med.

Bankens risikopolisy er at søknader om nedbetalingslån fra kunder der kredittrisikoen må anses som forhøyet, skal gjennomgå en manuell vurdering. Disse søknadene utgjør mellom 20 – 40 prosent av samlet søknadsmasse. Kontrollen skal blant annet inkludere kontroll av enkelte opplysninger fra lånesøker mot ulike eksterne kilder; selvangivelse, lønnslipp, samt gjeldsregister for de landene som har det. Revisjonsdokumentasjonen viser at revisors test av den manuelle utlånsrutinen ikke omfatter en test av at banken har gjennomført en kontroll opp mot gjeldsregister i land der disse finnes.

I juni 2017 fastsatte Finanstilsynet et rundskriv om retningslinjer for forsvarlig utlånspraksis for forbrukslån (Rundskriv nr. 5/2017). I rundskrivet la Finanstilsynet til grunn at finansforetak umiddelbart tilpasset sine interne rutiner og retningslinjer til kravene i rundskrivet og at finansforetakene fra og med fjerde kvartal 2017 skulle ha en utlånsvirksomhet i samsvar med rundskrivet. Av de 25 utlånene som inngikk i revisors testgrunnlag, var 10 lån innvilget i fjerde kvartal 2017. Revisjonsdokumentasjonen viser ikke at revisor vurderte om disse 10 utlånene var i samsvar med Finanstilsynets rundskriv 5/2017.

Finanstilsynet har ikke kommentarer til den øvrige testingen revisor har gjort av risikoklassifiseringen.

Finanstilsynet vurdering

Finanstilsynet konstaterer at det er svakheter ved revisors testing av nye utlån. Finanstilsynet mener at revisor i sin testing skulle ha vurdert forholdet til Finanstilsynets rundskriv for de ti lånene som inngikk i revisors utvalg og som var innvilget etter september 2017, selv om kravene formelt sett ikke var gitt i form av lov eller forskrift.

2.2 Revisjonen av individuelle og gruppevise nedskrivninger

Banker skal estimere tap når det foreligger objektive bevis for en tapshendelse og tapshendelsen reduserer utlånets estimerte fremtidige kontantstrømmer, jf. forskrift om regnskapsmessig behandling av utlån og garantier i finansforetak § 2-4. Utgangspunktet er at nedskrivninger skal foretas på det enkelte lån (individuelle nedskrivninger). Der tapshendelsen ikke kan henføres til enkeltlån, gjennomføres nedskrivninger for identifiserte grupper av utlån (gruppevise nedskrivninger). Tap på utlån beregnes som forskjellen mellom balanseført verdi og nåverdien av estimerte kontantstrømmer enten det er snakk om et enkelt utlån eller en gruppe av utlån, jf. tapsforskriften § 2-4 og IAS 39.

Finanstilsynet avdekket at verken individuelle eller gruppevise nedskrivninger av utlån hadde blitt estimert i samsvar med gjeldende regnskapsregler i 2017, jf. Finanstilsynets brev til banken 15. januar 2019. Finanstilsynets vurdering var at bankens praksis medførte at en for stor del av bankens portefølje hadde vært gjenstand for gruppevise nedskrivninger og en for liten andel av lånene som hadde vært gjenstand for individuelle nedskrivninger, og at dette bruddet på regnskapsreglene var så alvorlig for forståelse av verdien på bankens utlån, at banken ble bedt om å rette sammenlikningstallene for 2017 i note ved avleggelse av regnskapet for 2018.

Andre forhold som ble tatt opp i brevet til banken var:

- Banken hadde ansett sannsynligheten for mislighold (PD) for å være den samme for alle nedbetalingslånene i hele perioden fra lånet ble utbetalt til lånet var misligholdt over 90 dager. Tilsvarende gjaldt for kredittkortlånene. Slik har situasjonen vært siden oppstart av bankvirksomheten i 2007. I brevet påpeker Finanstilsynet at det ikke er i samsvar med IAS 39 at sannsynligheten for mislighold ikke vurderes når risikoklassen endres. En vurdering først etter at lånet har vært misligholdt i over 90 dager er uansett et brudd på IAS 39.
- PD er et estimat som skal reflektere situasjonen ved rapporteringstidspunktet. Det er nødvendig å revurdere et estimat dersom det skjer endringer i forholdene som lå til grunn for estimatene, eller som følge av nye opplysninger eller mer erfaring, jf. IAS 8 nr. 34.
- Det er ikke tråd med IAS 39 at det foretas nedskrivninger allerede ved utbetaling av lånet.
- Banken skal i henhold til IAS 39 i beregning av tap benytte den effektive renten på det enkelte utlån eller gruppe av utlån ved kontantstrømberegningen. Dette er ikke tilfelle og banken har i tillegg benyttet den samme rentesatsen siden 2010.
- Bankens inntektsføring av renter tar ikke hensyn til gruppenedskrivninger, jf. IAS 39 AG93.

De avdekkede feilene i bankens regnskap var bakgrunnen for Finanstilsynet gjennomgang av revisjonen for årsregnskapet for 2017.

2.2.1 Revisors risikovurderingshandlinger og håndtering av anslåtte risikoer

Revisor som reviderer banker må ha en forståelse av rammeverket for finansiell rapportering av utlån, herunder nedskrivninger. For regnskapsåret 2017 gjaldt regnskapsstandarden IAS 39.³

Det fremgår av revisors arbeidspapirer at banken i 2017 benyttet seg av to ulike nedskrivingsmodeller for estimering av tapsavsetninger. For de norske utlånene benyttet banken en intern utviklet modell. For utlånsporteføljene i i de øvrige landene banken har virksomhet benyttet banken en annen modell hvor nedskrivning av utlånene ble fastsatt på basis av "Dunningstatus" (purrestatus). Revisors dokumentasjon av sin forståelse av disse modellene består av et notat utarbeidet av banken i 2014 om bankens prinsipper for tapsføring, utarbeidet i forbindelse med endringene i 2014, og et notat om nedskrivninger for tap på utlån banken utarbeidet for bankens kontrollkomite i 2013. Disse notatene dekker bare tapsmodellen banken benytter for norske utlån. Under interimrevisjonen i 2017 gjennomførte revisor en telefonkonferanse med klienten for å oppdatere sin forståelse av modellene og faktorene. Dette er dokumentert gjennom et referat som også kort beskriver bankens utlånsmodell basert på purrestatus anvendt i de øvrige landene.

Ingen av disse dokumentene inneholder revisors vurderinger av om bankens modeller anvender bestemmelsene i IAS 39 eller årsregnskapsforskriften på en korrekt og hensiktsmessig måte. Det fremgår heller ikke i de øvrige arbeidspapirene for utførte revisjonshandlinger hvilke konkrete

³ IAS 39 er senere erstattet av IFRS 9

regler i IAS 39 revisjonshandlingene eventuelt skulle innhente revisjonssikkerhet for etterlevelsen av.

Estimater generelt innebærer en vesentlig skjønnsutøvelse fra bankens side. Det er derfor sentralt at revisor har en profesjonell skeptisk holdning, vurderer eventuelle indikasjoner på mulig manglende objektivitet hos ledelsen, jf. ISA 540 punkt 21 og i tilstrekkelig grad utfordrer forutsetninger brukt av ledelsen og som ligger til grunn for regnskapsestimater, jf. ISA 540 punkt 13, bokstav b).

Finanstilsynets vurdering

Revisjonsdokumentasjonen viser ikke om revisor har opparbeidet seg en forståelse av, planlagt eller utført revisjonshandlinger som reflekterer konkrete bestemmelser i IAS 39 vedrørende metode, modell eller måling av nedskrivninger på utlån. Finanstilsynet mener at revisor ikke har utført nødvendige risikovurderingshandlinger i samsvar med ISA 540 punkt 8 jf. ISA 315 og heller ikke vist profesjonell skeptiske holdning til bankens valg av metode, modell og måling for tap på utlån.

2.2.2 Revisjonen av estimat for tapsavsetninger

Individuelle nedskrivninger

I henhold til bankens modeller for tap på utlån har banken beregnet og klassifisert individuelle nedskrivninger først ved oversendelse av utlånene til "overvåkingsinkasso" eller "utenlands inkasso". Dette er lån i risikoklasse W og utgjør brutto MNOK 261. Overføring til risikoklasse W kan bestå i opptil to år etter oversendelse til ordinær inkasso, som vanligvis skjer 90 dager etter betalingsmislighold. I henhold til note 6 i årsregnskapet for 2017 har banken utlån i risikoklassene S-W på til sammen MNOK 3 915. Det fremgår av beskrivelsen til noten at lånene i disse risikoklassene har en eller flere objektive tapshendelser. I note 7 fremgår det at banken anser MNOK 2 615 låneporteføljen som misligholdt og tapsutsatt. Av sum nedskrivninger på MNOK 1 140 er MNOK 127 eller 11% ført som individuelle nedskrivninger.

Det fremkommer av revisjonsdokumentasjonen at revisor har planlagt og signert ut for gjennomført kontroll av at alle lån/kreditter med indikasjoner på behov for individuell nedskrivning omfattes av bankens egne vurderinger. I beskrivelsen av resultatet av revisjonshandlinger fremkommer det at revisor har gjort dette som "*top down approach i revisjonen hvor vi vurderer det metodiske rammeverket for utarbeidelse av tapsavsetninger*", og det vises til arbeidspapirene vedrørende etterberegning av tapsnedskrivningen, test av input i tapsmodell og avstemming av tapsunderlag mot utlånssystemet.

IAS 39 likestiller innvilgelse av betalingslettelser med mislighold som overordnet, individuell tapsindikator. Betalingslettelser kan skje enten i form av at banken innvilger endret nedbetalingstid, rentenedsettelse eller endringer som på annet vis bedrer låntakerens utsikter for å klare de løpende betalingene, men som derigjennom endrer utlånets kontantstrømmer i betydelig grad. Under tilsynet redegjorde revisor for at deres forståelse av banken og dets virksomhet tilsa at slike betalingslettelser ble innvilget i liten eller ingen grad, og at dette hadde blitt lagt til grunn i revisjonen. Revisor har derfor ikke rettet noen revisjonshandlinger mot nedskrivninger av lån der banken har gitt betalingslettelser. Disse lånene utgjorde alene MNOK 560 ved årsslutt i 2017.

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet kan ikke se at de aktuelle arbeidspapirene gir grunnlag for å konkludere med at det er foretatt revisjonshandlinger i samsvar med revisorloven. Finanstilsynet mener at revisor ikke har gjennomført revisjonshandlinger som gir grunnlag for å fastslå at banken hadde tatt hensyn til alle de relevante indikasjoner i IAS 39 i sin vurdering av individuelle nedskrivninger.

Gruppevise nedskrivninger

Som det fremgår over, inngår lån i alle risikoklasser unntatt klasse W i de gruppevise nedskrivningene. Det er i regnskapet for 2017 avsatt totalt MNOK 1 013 eller 0,3 % av grunnlaget for gruppevise nedskrivninger.

I notatet skriver revisor at de i revisjonen av 2017-regnskapet bygget på sin kunnskap om tapsberegningene fra tidligere års revisjoner. Det fremkommer videre av notatet at de ikke var kjent med at det var foretatt vesentlige endringer i selve nedskrivingsmodellen, og at *"for oss indikerte dette at vår hovedinnsats kunne rettes mot revisjonen av faktorene"*. Av notatet fremgår det videre om bankens forutsetninger benyttet i nedskrivingsmodellene at: *"Våre revisjonsbevis knyttet til størrelsen på faktorene banken har benyttet kommer i hovedsak fra samtaler med CRO som har vist og demonstrert tallmateriale i møter med oss. Tallmaterialet finnes i revisjonsfilen. Selv om vi i samtid har undersøkt og ved selvsyn sett at beregningene stemmer, har vi ikke dokumentert disse undersøkelsene."*

I notatet beskriver revisor videre at faktorene som har blitt benyttet til å beregne gruppevise og individuelle tap har vært endret flere ganger i bankens levetid. For den norske porteføljen ble bankens tapsestimat gitt mislighold i 2009 redusert fra 100 % til 65 % på bakgrunn av kredittdata for en sammenliknbar portefølje. Dette ble på grunn av flere underliggende forhold justert til 50 % året etter. Videre fremgår det av notatet at: *"Faktoren for tapsberegning ble også endret i 2014 når en portefølje av lån ble solgt. Transaksjonen tilsa en verdi på de solgte fordringene på noe i underkant av 50 %."* Mottatt vederlag ved salg av porteføljen var derimot 1,3 % lavere enn det utlånene var nedskrevet med i henhold til nedskrivingsmodellen for Norge, og medførte at *"På det tidspunktet endret banken satsen for individuell tapsføring til 51,3 %."*

Både i bankens egne modellbeskrivelser og i revisors arbeidspapirer angis det at den anvendte sjablonsatsen for tap gitt mislighold *"baseres på realisert verdi ved avhendingen av porteføljen i desember 2014."*

Revisor har i arbeidspapiret for vurdering av tap på utlån signert ut testingen av rimeligheten av de anvendte forutsetningene ved å vise til at banken i 2017 har foretatt salg av to porteføljer med misligholdte lån med gevinst. Her heter det blant annet at: *"Dette gir oss en viss grad av supplerende komfort i forhold til tapsavsetningsrutinene til banken og den regnskapsmessige gevinsten indikerer at banken i hvert fall ikke er aggressive i sine tapsavsetninger."* Finanstilsynet viser til at de i henhold til ISA 540 punkt A76 kan revisor som en del av sin testing av regnskapsestimater vurdere tapsmodellen opp mot faktiske transaksjoner. Dersom det er foretatt justeringer av modellens utfall, så må det vurderes om slike justeringer gjenspeiler de forutsetningene markedsaktører ville ha brukt under liknende omstendigheter.

Som nevnt over benyttet banken i 2017 to ulike modeller for beregning av nedskrivninger på utlån i henholdsvis Norge og i de øvrige land banken driver virksomhet i. En sammenlikning Finanstilsynet har foretatt viser blant annet at:

- i) Den umiddelbare nedskrivningen av nye utlån uten forutgående tapshendelse som banken praktiserte er 30 ganger høyere i Norge (ca. 1,2 %) enn i Sverige (4 promille) og
- ii) At utlån i Norge på totalt MNOK 600 i risikoklasse S og U (forfalte, men mindre enn 90 dager) har blitt gruppevis nedskrevet med en faktor på 1,2 %, som er 15-30 ganger lavere enn det som er anvendt ved nedskrivning av sammenliknbare lån i andre nordiske land.

I notatet erkjenner revisor at: "*Vår kunnskap om bankens tapsberegnings-modeller er svakt dokumentert*", men at: "*Forståelsen av bankens tapsberegnings-modell var opparbeidet gjennom flere års revisjon, og dannet et bakteppe for 2017 revisjonen.*" Vedrørende avviket fra IAS 39 om umiddelbar nedskrivning på nye utlån uten forutgående indikasjon på verdifall, som redegjort for i Finanstilsynets brev vedrørende regnskapskontroll av bankens årsregnskap for 2017, skriver revisor blant annet at: "*For eksempel viser ikke dokumentasjonen at vi har vurdert konsekvensene av at det gjøres avsetninger for tap på nye lån, før det har vært en tapshendelse. Følgelig viser dokumentasjonen heller ikke at vi har kommunisert med selskapet om dette faktum.*"

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet konstaterer følgende svakheter ved revisjonen av gruppevise nedskrivninger:

- Revisors arbeidspapirer viser ingen spesifikk vurdering av bankens praksis mot utlånsforskriften og IAS 39.
- Revisor har ikke foretatt revisjonshandlinger for å vurdere om bankens praksis er internt konsistente i de ulike land banken opererer i.
- Finanstilsynet finner ikke at revisor har vurdert nærmere hvilke type(-r) misligholdte lån som inngikk i salgene referert til over, og derfor hvilke typer av misligholdte lån salget eventuelt indikerte en virkelig verdi av
- Samtaler med ledelsen er et svakt revisjonsbevis. Referater fra møter med bankens ledelse, inntatt i revisjonsdokumentasjonen, viser imidlertid at revisor har utfordret enkelte av forutsetningene anvendt i nedskrivingsmodellene.

Basert på disse svakheterne er Finanstilsynets vurdering at revisor i revisjonen av bankens anvendte forutsetninger og praktisering av nedskrivingsmodellene, ikke har hatt en tilstrekkelig profesjonell skeptisk holdning og utfordret foretakets regnskapsestimer i tilstrekkelig grad. Dette er et brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 540 12-16 og ISA 240 punkt 12-14. Finanstilsynets vurdering er videre at det ikke innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis for at bankens anvendte forutsetninger ved beregning av tapsavsetninger, var rimelige, konsistente og i samsvar med utlånsforskriften og ISA 39, herunder fremstillingen i notene til regnskapet for 2017.

3. Revisjonen av oppfyllelse av kapitalkrav (kapitaldekning)

Banker skal gi tilleggsopplysninger om kapitaldekningen i årsregnskapet, jf. forskrift om årsregnskap for banker mv. Revisors bekreftelse på at årsregnskapet gir et rettviseende bilde i samsvar med det regelverket for finansiell rapportering som er anvendt, omfatter også opplysningen om kapitaldekningen, jf. regnskapsloven § 3-2 første ledd.

I tillegg til å være et uttrykk for bankens soliditet, setter størrelsen på en eventuell margin ned til det myndighetsfastsatte kapitalkravet rammer for bankens utbyttekapasitet og indikerer også potensialet for fremtidig utlånsvekst uten at banken må tilføres mer kapital. Opplysningene om

kapitaldekningen er av vesentlig betydning for Finanstilsynet, innskyttere, investorer og andre markedsaktører.

Revisjonsdokumentasjonen viser at revisor har vurdert kapitaldekningsreglene som et komplekst område innenfor bank/finans. Revisjonsplanen viser hvilke revisjonshandlinger som var ment å adressere risikoen for brudd på kapitaldekningsreglene og feilinformasjon om kapitaldekningen.

Det fremkommer av revisjonsdokumentasjonen at revisor har konkludert med at engasjementsbeløpene på utlånene før risikovekting er kontrollert mot balansen uten avvik og at klassifisering av utlån og risikovekt for eiendeler i beregningsgrunnlaget samsvarer med standardmetoden i kapitalkravsregelverket.

Klassifisering og risikovekting av utlånene

Kapitalkravsregelverket krever at forfalte lån skal risikovektes enten 100 % eller 150 % avhengig av nedskrivingsgrad.

I kapitaldekningsberegningen har banken risikovektet alle misligholdte lån med 100 %. I e-post til Finanstilsynet med supplerende opplysninger, opplyser revisor at en fornyet vurdering tilsier at misligholdte lån i deler av den utenlandske porteføljen skulle ha vært risikovektet med 150 %. I sum utgjør disse utlånene i underkant av NOK 1 milliard.

Den akkumulerte effekten av feilen tilsier at bankens faktiske kapitaldekning var minst 0,5 prosentpoeng lavere enn den som ble opplyst i note til bankens årsregnskap for 2017.

Det følger videre av tidligere kapitalkravforskriften⁴ § 5-11 (1) siste setning om at: "*Dersom institusjonen har flere engasjementer med en motpart og ett av engasjementene skal regnes som forfalt, skal også øvrige engasjementer med samme motpart anses som forfalt*". Sistnevnte samsvarer med bankens utlån i risikoklasse T, der summen av utlånene utgjorde MNOK 290. Disse utlånene skulle ikke vært risikovektet som ordinære massemarkedsengasjement med 75 % risikovekt, men skulle vært risikovektet med enten 100 % eller 150 %, avhengig av om nedskrivingsgraden er lavere eller høyere enn 20 %, jf. kapitalkravforskriften § 5-11 (2).

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynets mener at revisor ikke har opparbeidet seg en tilstrekkelig forståelse av kapitalkravsregelverket og at revisor ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for at informasjonen om kapitaldekningen i bankens årsregnskap for 2017 er riktig. Forholdet er et brudd på revisorloven § 5-1 1. ledd, jf. ISA 200 punkt 11 a og § 5-2 annet ledd, jf. ISA 250 punkt 12. Finanstilsynet mener pliktbruddet er grovt.

Finanstilsynet mener at revisors i revisjonen av kapitaldekningsnoten ikke har vurdert bestemmelsen i kapitalkravforskriften § 5-11 om at alle engasjementer med en motpart skal anses som forfalt dersom et engasjement med samme motpart er forfalt.

Finanstilsynet viser til at det i Finanstilsynets fellesrapport etter tematisyn 2015 "Revisjon av bank" ble viktigheten av at revisor har oppmerksomhet rettet mot rapportering av kapitaldekning fremhevet. I 2016 fikk videre revisjonsselskapet kritikk for at revisjonen av en sparebank ikke var gjennomført i samsvar med revisorloven. Finanstilsynet avdekket blant annet at det var lagt til grunn en feilaktig forståelse av standardmetoden i kapitalkravforskriften for risikovekting av utlån.

⁴ Kapitalkravsforordningen (CRR) har erstattet kapitalkravforskriften etter gjennomføringen av CRR i norsk rett.

4. Kommunikasjon med revisjonsklienten, herunder nummerte brev

Revisor har ikke utarbeidet nummert brev til banken sin funksjonstid. Revisor opplyser i notatet å ha kommunisert til banken om avvik fra IAS 39.

Finanstilsynet fremhevet i fellesrapport etter tematisyn om revisjon av banker i 2015 viktigheten av at revisor sender nummererte brev når dette er påkrevet.⁵ I fellesrapporten gir tilsynet uttrykk for at det *"I vurderingen av om det skal sendes nummerert brev, mener Finanstilsynet at et nummerert brev skal skrives dersom revisor er i tvil om plikten foreligger."*

Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet konstaterer at revisors kommunikasjon med banken er ikke dokumentert. En eventuell kommunikasjon har derfor ikke vært gjort på hensiktsmessig måte. Unnlattelse av å skrive nummerert brev til foretaket knyttet til en vesentlig feil eller mangel er brudd på revisorloven § 5-4 jf. § 5-2 fjerde ledd nr. 1- 3.

5. Oppdragskontroll

Det var utnevnt oppdragskontrollør for revisjonsoppdraget. Oppdragskontrollen skal gjennomføres i samsvar med ISA 220 punkt 19 – 22. Oppdragskontrolløren skal blant annet gjennomgå revisjonsberetningen før revisjonsberetningen avgis.

Dersom oppdragskontrolløren hadde vurdert beskrivelsen av revisjonshandlingene opp mot revisjonsdokumentasjonen, må det etter Finanstilsynets vurdering kunne legges til grunn at oppdragskontrolløren hadde avdekket at beskrivelsene i revisjonsberetningen er mer omfattende enn den dokumenterte revisjonsutførelsen tilsier og at forholdet ville blitt rettet før revisjonsberetningen ble avgitt. Også andre feil og mangler Finanstilsynet avdekket burde vært fanget opp i oppdragskontrollen. Dette indikerer slik Finanstilsynet vurderer det manglende oppdragskontroll. Manglende oppdragskontroll er brudd på revisorloven § 5-2 annet ledd, jf. ISA 220 punkt 19-22.

6. Redegjørelse for tiltak

Revisjonsselskapet har i tilsvaret til foreløpige tilsynsrapport redegjort for flere tiltak som er iverksatt eller som vil bli iverksatt for å hindre at tilsvarende mangler gjentar seg på revisjonsselskapets øvrige revisjonsoppdrag som gjelder foretak av allmenn interesse, herunder foretak underlagt særlovgivning og tilsyn av Finanstilsynet. De aktuelle tiltakene skal blant annet forbedre risikovurderinger og kvalitet på revisjonen av kapitaldekning, renteinntekter og tapsavsetninger i utlånsportefølje. I tillegg innføres krav om oppdragskontroll (QRP) og krav til sammensetting av revisjonsteam, herunder at teamene fremover vil kompletteres med ressurser som har særlig kompetanse på regelverk knyttet til kapitaldekning og modellering av tapsberegninger i banker.

⁵ <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2015/finanstilsynets-tematisyn-om-revisjon-av-bank/>

7. Oppsummering

Etter Finanstilsynets vurdering burde revisor gjennom sin revisjon ha oppdaget flere av de regnskapsmessige feil og mangler som Finanstilsynet har påpekt i brev til banken etter gjennomgang av regnskapet. Finanstilsynet anser de gjennomgående svakhetene ved revisjonen av verdien av utlån som er beskrevet i dette brev som alvorlige brudd på revisorloven § 5-1 første ledd og 5-2 annet ledd.

Finanstilsynet tar revisjonsselskapets redegjørelse for tiltak som skal bidra til at tilsvarende mangler ikke skal gjenta seg på øvrige revisjonsoppdrag til etterretning.

For Finanstilsynet

Anne Merethe Bellamy
direktør

Anders Hole
Seksjonssjef